

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדַּת יָמִים HEMDAT YAMIM

אמור תשי"ע

פרשת שבוע

והשב את העבודה "אל פל"

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשת אמור עוסקת בחלקה הראשון במצוות ואיסורים הקשורים לכהנים, מעמדם ועבודתם. אחת הפרשיות עוסקת באיסור על עבודתו של כהן בעל מום במקדש. וז"ל הכתוב:

"וַיְדַבֵּר יְקֻנֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרְתֶם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לַחֵם אֶלֶהֱיוּ... (ויקרא כ"א טז-יז).

להפתעתנו הפרשיה מסתיימת כך:

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל פֶּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם כד).

התמיהה ברורה מדוע ציווי זה מופנה גם כלפי בני ישראל! לכאורה אין ציווי זה שייך אליהם כלל. כמו כן, צריך הסבר מדוע נקט הכתוב בביטוי: "וְאֶל פֶּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"? הרי היה מספיק לכתוב "ואל בני ישראל"?

רש"י במקום מתרץ את שתי הקושיות וז"ל: "להזהיר בית דין על הכהנים". לדבריו, אכן האיסור מוטל על הכהנים בעלי המום שלא לשרת, אבל בית הדין הוא הממונה על אכיפת החוק. לכן הציווי מופנה אל "כל בני ישראל" = בית הדין, או בלשון המשנה-הסנהדרין, המייצגים את כלל ישראל. לכן, מסביר הרמב"ן, יש בסנהדרין הגדולה שבעים חברים המייצגים את כלל הדעות. וז"ל: "יצוה המספר הזה בשופטי ישראל, כי המספר הזה יכלול כל הדעות בהיותו כולל כל הכחות, ולא יפלא מהם כל דבר. וכן במתן תורה ובעים מזקני ישראל (שמות כד א), כי ראוי במספר השלם הזה שישירה עליהם כבוד השכינה כאשר היא במחנה העליון" (במדבר י"א טז)

זו הסיבה כנראה, שביית הדין מכונה פעמים רבות במקרא "העדה".

הרמב"ן מוסיף על כך: "ואולי הטעם, מפני שאדם מכסה על מומיו, ואין הכהן חפץ בו להפסל מן העבודה כי בושת היא וכלימה, ועל כן יזהיר ב"ד בענין זה" (כ"ג מד).

לעומתם אבן עזרא וחזקוני מסבירים שאכן הציווי מופנה כלפי הישראלים.

לשיטת החזקוני משמעותו היא שלבני ישראל אסור להקריב שלמים באמצעות כהנים בעלי מום.

לפי אבן עזרא האיסור הוא על ישראלים בעלי מום לשחוט שלמים.

לפי שניהם לא ברור מדוע התורה מדגישה "וְאֶל פֶּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

רבנו מאיר שמחה הכהן מדוינסק ב"משך חכמה", מחדש כדרכו, בהמשך לשיטת אבן עזרא כי ציווי זה איננו מתייחס להקרבה במשכן אלא להקרבה בבמה, בזמן שהבמות מותרות. העבודה בבמות כשרה בזר אבל מקריבים בעלי מום פסולים גם שם, כפי שמבואר בובחים (קכ ע"א).

לפי פירושו של ה"משך חכמה" בדברי האבן עזרא ברור מדוע התורה מדגישה "וְאֶל פֶּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כיון שהבמות כל ענין הוא, שהן מצויות לכל, בכל מקום.

האיסור להקריב קרבנות בעלי מום, מנומק בספר מלאכי כך:

"וְכִי תִגְשׁוּן עִזְר לְזִבְחִי, אִין כְּעִי! וְכִי תִגְיִשׁוּ פֶסֶם וְחִלָּה, אִין כְּעִי! הִקְרִיבֵהוּ נָא לְפָתְחֵךָ! הִיָּרְצֵךָ אוֹ הִישָׂא פְּיִיךָ! אָמַר יְקֻנֵק צְבָאוֹת" (א' ח),

טוען ה"משך חכמה" כי זהו גם ההסבר לפסול עבודתו של בעל מום.

כאן המקום לדון, האם זהו פסול בעצם, או שבעל מום כשר וההלכה שאיננו מקריב היא תוצאה של כבוד השכינה, שהרי בעל מום לא היה משרת לפני מלך בשר ודם.

עם התקדמות החברה האנושית, משפחות אינן מסתירות בנים או בנות בעלי מום ר"ל. ההפך הוא הנכון, המגמה החיובית היא לשלב את הנכים בחברה כמה שיותר ולהתאים כל מקום ציבורי מבחינת הנגישות גם לנכים. יש לעודד את בתי הכנסת, הישיבות והמדרשות הבונות מבנים לעשות כל מאמץ שהקהל בכללותו יוכל להיות שותף מלא בעבודת ד'. יש לשבח כל בית כנסת הבונה כבש המאפשר גם למוגבלים פיזית לעלות לתורה על אף הבמה המוגבהת. במקום בו הנכה מעוניין או חייב לגשת לפני התיבה, יש לאפשר לו גם זאת.

הנכם מוזמנים לעיין בתשובה הלכתית מפורטת שתצא לאור בכרך השביעי של שו"ת "במראה הבזק" (שיופיע בקרוב). התשובה מפורסמת גם בסוף עלון זה.

הבה נתפלל כי שאלה זו תעלה בקרוב על שולחן הפוסקים הלכה למעשה גם בעבודת ד' במקדש ותמצא הדרך ההלכתית הראויה לשלב גם את הנכים בקיום המעשי של: "והשב את העבודה לדביר ביתך".

לע"נ
רבי יעקב
בן אברהם ועיישה סבג

לע"נ
הרב אשר וסרטיל ז"ל
נלבי"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH

3 Chiya St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' חייא 3 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

יא' - יז' אייר, סנהדרין עב-עח

ייהרג ואל יעבור (ע"ד, עמוד א)

הרב עופר לבנת

לע"נ סבתנו מלכה טויבע בת הרב יעקב לייב

השבוע בדפי הדף היומי, הגמרא דנה בשאלה של מה עושים כאשר מכריחים אדם לעבור עבירה באמצעות איום על חייו. הגמרא (עד עמוד א) קובעת כי בכל עבירות שבתורה אדם צריך לעבור ולא להרג, מלבד שלוש עבירות בהם הוא צריך למסור את נפשו ולא לעבור. שלוש העבירות הם עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. את המקור לכך שבשפיכות דמים צריך לההרג ולא לעבור הגמרא לומדת מסברא: "מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפיי" - מי יאמר שהדם שלך יותר אדום אולי הדם של אותו איש יותר אדום. כלומר, אין לאדם היתר להציל את חייו על ידי לקיחת חייו של אדם אחר. התוספות (עד עמוד ב ד"ה והא) כותבים כי מכיוון שהמקור לכך שאדם צריך לההרג ולא לעבור הוא מסברא זו, ישנו מקרה בו היגיון זה מתהפך. המקרה הוא בו כופים אדם להרוג אדם אחר בלא מעשה, כגון שרוצים להשליך אותו על תינוק, ואם הוא רוצה למנוע זאת עליו לפעול. כאן, אומרים התוספות, אנו אומרים שמי אמר שדמו של הזולת יותר אדום משלי ועלי למנוע את הריגתו במחיר חייו. לכן, במקרה זה, על אף שמדובר בשפיכות דמים, יעבור אדם ואל ייהרג. אמנם, רבנו חיים הלוי (בחיידושו על הרמב"ם הלכות יסודי התורה ה, א) מדייק שהרמב"ם חולק על התוספות. הוא מסביר שלפי הרמב"ם אין כוונת הגמרא שכל מקרה עלינו לבחון על פי הסברא שלא ניתן לקבוע עדיפות לחיי אדם אחד על פני חברו. אלא, כוונת הגמרא היא שכיון שאין עדיפות לחיי אדם אחד על אחר, האיסור של שפיכות דמים תקף אפילו במקרה של סכנת נפשות. לכן, בכל מצב בו אדם עומד בפני הבחירה בין שפיכות דמים לבין סכנה לחייו, עליו לההרג ולא לעבור. למחלוקת זו ישנה השלכה גם לגבי גילוי עריות, מכיוון שהגמרא מבארת שהמקור לכך שגם בגילוי עריות יש לההרג ולא לעבור הוא מכך שהתורה (דברים כב, כו) משווה בין גילוי עריות לשפיכות דמים. לכן, לפי התוספות, גם בגילוי עריות, אם נדרש מהאדם לשתף פעולה רק באופן סביל ולא באופן פעיל, אין חובה לההרג. לעומת זאת, לפי הרמב"ם, בכל אופן יש לההרג ולא לעבור.

סיכום ופסיקה:

הראשונים נחלקו האם החובה לההרג ולא לעבור בשפיכות דמים וגילוי עריות היא רק כאשר אדם נדרש לפעול, או גם כאשר אדם שותף למעשה באופן סביל. הרמ"א (יורה דעה קנז, א) פסק שרק כאשר נדרש מאדם לעשות מעשה עליו לההרג ולא לעבור.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

Halifax, Canada

הליפקס, קנדה

מנחם אב, תשס"ה

המרותק לכיסא גלגלים, מינויו כשליח ציבור והעלאתו לתורה

שאלה

האם אדם המרותק לכיסא גלגלים יכול להיות חזן עבור הציבור? האם הוא יכול לעלות לתורה?

תשובה

אדם המרותק לכיסא גלגלים יכול לשמש כשליח ציבור¹ ולעלות לתורה². שילובו בחיי הקהילה, מכל הבחינות, הוא דרכה של תורה³, שלא כמו שפסק אחד מאחרוני זמננו⁴.

¹ מעיקר הדין צריך להתפלל בעמידה. המרדכי (ברכות סי' טו) כתב שהמקור לכך הוא מהפסוק "לעמוד לשרת", היינו שהתפילה היא כנגד עבודת בית המקדש (ומכאן גם המקור למנהג שעומדים בחלקי תפילה נוספים, כגון "אין כאלוקינו", שהם כנגד העבודה בבית המקדש, וכן מכאן המקור לעמידת הכהנים בברכת כהנים, עיין ב"משנה ברורה" (סי' קכח סע' ג), שנאמר "לשרתו" והוקש לפסוק

זה. חולה שאינו יכול לעמוד מתפלל לפי יכולתו (שו"ע או"ח סי' צד סעי' ו), ובתנאי שיוכל לכוון ("תרומת הדשן" ב סי' נז), על כן ברור שהוא יכול להוציא ידי חובה את האחרים גם כשאינו עומד.

בברכות (ל ע"א) מצאנו שרב אשי התפלל במישוב מפני שהיה במקום שלא היה יכול להתפלל בעמידה, ולאחר מכן שב והתפלל במעומד בביתו. רש"י שם ביאר שחזר והתפלל כדי "לכוון את לבו", היינו כמידת חסידות, מפני שלא הייתה תפילתו מכוונת כרגיל. כך הסביר גם המאירי (סח) בשם רוב המפרשים, שהייתה זו תפילת נדבה. גם ברמב"ם (תפילה פרק ה הל' א) משמע כך, שהרי מנה עמידה מהדברים שאינם מעכבים. ה"בית יוסף" (או"ח סי' צד) דייק מהתוספות (ברכות ל ע"א ד"ה מסמך) שרב אשי חזר והתפלל מדינא, וכן הביא המאירי בשם "יש אומרים". כך גם נפסק בשו"ע (שם, סעי' ט). אך ה"משנה ברורה" כתב שהאחרונים הכריעו כשיטה שעמידה אינה מעכבת, ואינו צריך לחזור. ר' עקיבא אייגר בהגותיו לשו"ע (שם) העיר שלפי הפוסקים שאין מתפללים נדבה בשבת (שו"ע, או"ח סי' קז סעי' א), הרי שרב אשי שחזר והתפלל ב"שבתא דריגלא" (וביאר המפרשים שהיה זה בשבת) בהכרח התפלל שוב מדינא. זוהי קושיה על שיטת הרמב"ם, שלכאורה סותר את עצמו, וכן קשה על המאירי ואחרים. ונראה ליישב שאף-על-פי שעמידה אינה מעכבת, אם התפלל בישיבה ורוצה להשלים את התפילה בעמידה ביתר כוונה – בכגון זה לא נאסרה תפילת נדבה בשבת. ולא הוצרכנו לטעם של רבנו יונה (ברכות יג ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ויש), שהאיסור לחזור על התפילה בשבת הוא מפני שיש בה רק הודאה ושבח, ואין לחזור ולכפול שבח לחינם, שבמקרה שיש לו צורך בכך יהיה מותר; אלא גם לטעם של הרמב"ם (תפילה פרק א הל' טו), שאסר מפני שאין מביאים קרבן נדבה בשבת, אם הוא משלים דבר שהחסיר בתפילה הראשונה יהיה מותר לחזור ולהתפלל, מפני שמשלים את תפילתו הקודמת. על-פי המבואר לעיל, אין מניעה ששליח ציבור שאינו יכול לעמוד יעבור לפני התיבה בישיבה.

ביחס לחזן שאינו יכול לעמוד, אף לדעת מרן המחבר, שמחייב מי שהתפלל מיושב לחזור ולהתפלל מדינא, כיוון שחזרת הש"ץ אין לה דין תפילה שמוציא בה את הרבים (והראיה שהציבור יכול לשבת), אין מניעה שיעשה זאת בישיבה. גם אם מוציא בחזרתו מי מהמתפללים ידי חובה, צ"ע אם העובדה שהוא אנוס לשבת מעכבת מלהוציא אחרים ידי חובה.

יש לדון אם כבוד הציבור מחייב שהמוציא את הציבור יעשה זאת בעמידה. מקור הלכה זו הוא בסוגיה במסכת מגילה (כא ע"א), שם דנה הגמרא בחובת העמידה בזמן קריאת מגילה ובזמן קריאת התורה. במשנה נאמר: "הקורא את המגילה עומד ויושב", ובגמרא כתבו על כך: "מה שאין כן בתורה", היינו שבקריאת התורה יש חובת עמידה. בבבלי על המשנה מובא: אמר רבי אבהו "אתה פה עמד עמדי" – שזה דין מיוחד, שהעוסק בתורה נחשב כאילו הוא במחיצת הקב"ה ("עמדי"), וממילא הוא צריך לעמוד. אך בירושלמי (שם פ"ד ה"א) הסתפק מה הסיבה לעמידה: "זה שהוא עומד לקרות בתורה, מפני מה הוא עומד? מפני כבודה או מפני כבוד הרבים?". הנפקא מינה תהיה במקרה שאדם לומד תורה ביחידות. משום כבודה של תורה צריך לעמוד, ומשום כבוד הרבים אינו מחייב בעמידה. מסיק הירושלמי: "מפני כבודה", לכן גם יחיד הלומד היה צריך לעמוד, אלא שהקלו עליו כדי שלא יינעם מללמוד. מפשטות דברי הבבלי נראה שהוא חולק על הירושלמי, וכן משמע מהסברי רוב הראשונים במקום.

יש לציין שהרי"ד במקום מביא על המקור של הבבלי מהפסוק "עמוד עמדי" את הפירוש הבא: "כלומר, ומשום כבוד ציבור עבדין כמשה, אי נמי משום כבוד שכינה, דכתיב 'אלוקים ניצב בעדת אל'". ונראה שהוא מצרף את טעמי הבבלי והירושלמי, ואף מביא את הטעם של כבוד ציבור, שנדחה בירושלמי. דברי הרי"ד הובאו גם ב"שיטה" למסכת מגילה (הוצאת מכון אופק). שאר הראשונים לא הזכירו את כבוד הציבור, לכן נראה שאין בעיה של כבוד הציבור בחזן שאינו יכול לעמוד.

קביעה זו תלויה בשאלה אם העמידה בקריאת התורה מעכבת. המאירי (מגילה שם) וה"מכתם" (מגילה שם) פסקו שאינה מעכבת, וכן דעת כל הראשונים שיפורטו להלן, הסוברים שבקריאת מגילה אין צורך לעמוד אפילו לכתחילה; וממילא בקריאת התורה הצורך לעמוד הוא בדרגה אחת יותר מאשר בקריאת מגילה, היינו לכתחילה בלבד. ה"נימוקי יוסף" (מגילה שם הוצאת הרב בלוי) מביא את המקור לעמידה בקריאת התורה מהפסוק "עמוד עמדי", ומסיק מכך "ובדאורייתא ליכא חילוק בין לכתחילה ודיעבד" – שעמידה זו מעכבת בדיעבד. הוא מוכיח מכאן שקריאת מגילה היא לכתחילה בעמידה, שהרי קריאת התורה אפילו בדיעבד רק בעמידה. הוא מקשה ממלך שקורא בישיבה בעזרה את פרשת הקהל, ומוכח שבדיעבד מהני קריאת התורה בישיבה, ודוחה – "מלך שאני". הוא גם טוען שהרמב"ם סובר כך, שהרי כתב לגבי מגילה שבישיבה יוצא בדיעבד, ובקריאת התורה לא הזכיר זאת. ומה שכתב שחובת העמידה היא מהתורה צריך ביאור, שהרי תקנת קריאת התורה היא מדרבנן. וייתכן שהוא הבין שזהו דין בלימוד תורה, כפי שמצאנו בירושלמי, שאף היחיד היה צריך לעמוד מעיקר הדין, וצ"ע.

האחרונים נחלקו בדיון זה. ה"ב"ח (טור או"ח סי' תרצ) פוסל אף בדיעבד קריאת התורה בישיבה, ואילו ה"מגן אברהם" (או"ח סי' קמא סעי' א) חולק על ה"ב"ח ומביא ראיה לדבריו מדין המלך שיושב בהקהל. שניהם לא ראו את דברי ה"נימוקי יוסף" שהבאנו לעיל, שהיה גנוז בכת"י עד לאחרונה והם כיוונו לדבריו.

מקור נוסף נמצא בירושלמי (שמובא בראשונים אך אינו מצוי בנוסח שלפנינו). הוא הובא בתחילה על-ידי "הרוקח" (סי' נג): "רי' יוחנן איקלע לההוא אתרא, חזא ההוא גברא דהוה קרי בסמיכה. אמר לו: אסור לך, שנאמר 'אתה פה עמוד עמדי' אמר לו: בעל בשר אני, והתיר לו" (מעניין שכאן הירושלמי מביא את הטעם של הבבלי, ומכאן ראיה לרי"ד שהבאנו למעלה). הדברים הלכה הובאו גם במרדכי (ברכות סי' טו) ובשו"ע (או"ח סי' קמא סעי' א). מכאן מוכח שבדיעבד מהני גם סמיכה, שאינה נחשבת כעמידה לגבי קריאת התורה (ועיין גם בירושלמי מגילה פ"ד ה"א) ואף שיש דעות שסמיכה כעמידה (עיין ברמ"א חו"מ סי' יד סעי' א), בירושלמי מפורש דלא הוה כעמידה לענין קריאת התורה. להלכה הכריע "משנה ברורה" (שם) שאם קרא במישוב בדיעבד מהני, וכדעת רוב הראשונים.

כיוון שאנו כבר עוסקים בסוגיה זו, נברר את דין קריאת מגילה, אם יש חובה לכתחילה לקרוא במעומד משום כבוד הציבור. במשנה (מגילה פ"ד מ"א) נפסק שיוצאים ידי חובה בקריאת מיושב. רש"י בפירושו למשנה כתב: "הקורא את המגילה עומד ויושב – אם רצה עומד ואם רצה יושב" וכן כתבו הרשב"א והר"ן (שם). ואם תאמר: ייתכן שהראשונים עוסקים בקורא ביחיד, הרי שביירושלמי (שם) מפורש לגבי קריאת המגילה אפילו ברבים: "מה לשעבר, הא בתחילה לא? והא תנו מעשה בר"מ, שקריה מיושב בבית הכנסת של טיבעון... כיני מתניתא מותר לקרות עומד ומותר לקרותה עומד ומותר לקרותה מיושב". היינו, מסקנת הירושלמי היא שמותר לקרוא לכתחילה מיושב. וכן הבין הטור (או"ח סי' תרצ).

אלא שברמב"ם מצאנו שיטה מחודשת (מגילה פרק ב הל' ז): "קראה עומד או יושב יצא ואפילו בציבור. אבל לא יקרא בציבור יושב לכתחילה, מפני כבוד הציבור". רבי אברהם מן ההר כתב שהמקור לרמב"ם הוא מהמושג "כבוד ציבור" שמצאנו במקומות נוספים (כגון גיטין ס ע"א). הבאנו לעיל שגם דעת ה"נימוקי יוסף" לחייב עמידה לכתחילה. המאירי כתב ש"נהגו לעמוד" בזמן קריאת מגילה, ומשמע מדבריו שזה בגדר מנהג בלבד. ייתכן שלדעתו גם הרמב"ם לא כיוון לחובה גמורה אלא למנהג. עולה אפוא שלדעת רוב הראשונים, כבוד הציבור אינו מחייב עמידה בקריאת מגילה, שהרי לדעתם ניתן לקרוא לכתחילה מיושב. גם לדעת הרמב"ם, שלפיה יש זיקה בין "כבוד ציבור" לחובת העמידה, זו מחייבת רק עמידה לכתחילה, ואולי רק בגדר מנהג. בכל מקרה, אם נחזור למקרה דנן, ייתכן שאף לא עולה בעיה של כבוד הציבור, שהרי האדם יושב מפני שאינו יכול לעמוד ולא מפני שאינו רוצה לעמוד. אדרבה, כבוד הציבור הוא במתן האפשרות גם לאנשים עם מגבלה רפואית להשתלב בחיי הקהילה כשוויים עד כמה שניתן. אפילו בקריאת התורה, שבה ישנם טעמים נוספים (כמבואר לעיל), נראה שיוכל לעלות יושב בכיסאו, וכפי שמצאנו שבעל בשר עולה לתורה לפי יכולתו.

עוד מצאנו בספרי האחרונים, שו"ת "שערי עזרא", (לרב עזרא בצרי, חלק ב סי' ט) התיר לאדם המרותק לכיסא גלגלים לעלות לתורה ולהיות חזן, וכתב שם: "שבמקום מחלוקת מוטב להימנע, אך על המעוררין לדעת שעושין שלא כדין ומחמירים כביכול בדבר שלא צריך להחמיר ומלבינים פני אדם מישראל, והרי זה גרוע משופך דמים". שו"ת "בית אביי" (לרב יצחק אייזיק ליבעס, חלק ד סי' נז) התיר לאדם המרותק לכיסא גלגלים לעלות לתורה, וכתב שם שיש בידו מעשה רב בעניין זה: "וידעתי מכמה גדולי הדור שלעת זקנתם לא יכלו לעמוד על רגלם, מכל מקום עלו לתורה. ושמעתי עוד מדור שעבר שאחד מן הגדולים שהיה בבית חולים ל"ע והביאו לו ספר תורה, וקרא בעצמו הקריאה על מיטתו, עפ"י פסקו של גדול הדור שהכריע כן".

התורה מזהירה אותנו פעמים רבות על אונאת החלשים, ומצווה אותנו בכמה וכמה דרכים לעזור לזקוק לעזרה, הן בממוננו והן בגופנו.

"פסקי תשובות" (ב עמ' קסז) פסק שאין להעלות לתורה אדם המרותק לכיסא גלגלים, וציין מקור מסתימת כל הפוסקים שלא חילקו בכך (כאן המקום להעיר על מנהגו המטעה להביא פוסקים מחוג מסוים בלבד, להתעלם לחלוטין מפוסקים אחרים ולכתוב "ומסתימת כל הפוסקים", וצ"ג).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש!!!

שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת! מחיר מבצע לששת הכרכים 360 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

